

Rad i zdravlje

Jadranka Mustajbegović

Škola narodnog zdravlja «Andrija Štampar»

Istraživanje stresa na radu kao pokazatelja specifične zdravstvene zaštite

Stres na radu je specifična vrsta radnog stresa čiji je izvor u radnom okolišu. Štetna djelovanja čimbenika proizašlih iz uvjeta i načina rada obuhvaćaju brojne opasnosti, štetnosti i napore. I dok se mehaničke, toplinske, električne opasnosti i kemijske, fizikalne, biološke štetnosti mogu izmjeriti te tako predvidjeti mogućnosti njihova nepovoljnog učinka na zdravlje zaposlenih, napore, u koje spadaju i psihički napori teško je objektivizirati (Bogadi-Šare, 2002). Stoga se napori, koji imaju ulogu pri nastanku stresa na radu, ne mogu mjeriti nego jedino procjenjivati.

U pojavi stresa na radu uzajamno djeluju i svoje djelovanje isprepliću brojni čimbenici: neusklađenost radnika i radnog okoliša (objektivna, subjektivno doživljena ili oboje), genetički čimbenici, kultura, tradicija i društveno-gospodarske prilike u pojedinoj sredini (Pavičević i sur, 2002). Veliki se napori ulažu u iznalaženju načina i putova za donošenje prosudbe za što je u pojavi stresa na radu odgovorna struktura osobnosti, a za što su odgovorni prepoznati stresori na radnom mjestu.

Zadaća medicine rada u zaštiti zdravlja zaposlenih je, između ostalih, sudjelovati u sprječavanju ili smanjivanju na najmanju moguću mjeru štetnog djelovanja čimbenika radnog mjesta. Liječnici, opet, prema etičkim propisima Svjetske medicinske udruge trebaju zaštititi i unaprijediti svoje zdravlje. Sukladno tome, zadaća im je i pravilno prepoznati čimbenike stresa u svojem profesionalnom i osobnom životu te razvijati i provoditi odgovarajuće mjere zaštite na razini organizacije u kojoj su zaposleni i samozaštite, kako bi otklonili djelovanje onih čimbenika radnog mjesta koji mogu štetno djelovati na njihove odnose s pacijentima, društvom, kolegama (WMA; 2005).

Stres i vrsta stresora u liječnika koji rade u bolnicama i izvan bolnica u posljednjih su godina istraživani u zdravstvenim ustanovama različitih zemalja svijeta (Aasland i sur, 1997; Chong, 2004; Kragelj 2005; Calnan i sur, 2001; Goehring, 2005; Robinson; 2003). Budući da isti stresor različiti ljudi mogu doživjeti na različit način, različitim intenzitetom te različitim predznakom važan je odnos pojedinca prema svakom od njih. Istraživanje provedeno među Irskim liječnicima 2004. godine ukazuje da u 79% liječnika stres na radu uzrokuje nezadovoljstvo, 56% svoj posao ocjenjuje kao stresan odnosno izrazito stresan. Kao najčešće stresore navode hitna stanja, dežurstva, donošenje odluka nakon noćnog dežurstva, rutinski medicinski rad i malu mogućnost napredovanja. Čak 68% ih razmišlja o napuštanju struke i to polovica vrlo ozbiljno (Chong, 2004). U Finskoj je istraživanje bolovanja u bolničkim liječnika kroz dvije godine pokazalo da loš timski rad na poslu ima veći utjecaj na visoku stopu bolovanja od preopterećenosti poslom ili male kontrole u poslu (Kivimalki, 2001). Visoki zahtjevi posla s malom kontrolom u radu smatraju se visokim radnim stresorom u zdravstvenog osoblja (Stapley 1995; Calnan 2001). S druge strane zadovoljstvo na poslu i dobri međuljudski odnosi mogu imati protektivno djelovanje na utjecaje stresa (Finset, 2005; Calnan 2001; Mawardi, 1979; Ramirez i sur, 1996).

Razumijevanje radnog stresa i utjecaja na zdravlje važno je za cijelu radnu organizaciju: osoba pod stresom ima slabiji radni učinak, slabiju kvalitetu rada i češće odlazi na bolovanje. Njena radna sposobnost stradava. Procjenjuje se da je oko 30 % bolničkih liječnika i oko 40 % liječnika opće prakse u Hrvatskoj podložno stresu na radu (Gruber, 2002). Preliminarna istraživanja, načinjena između 2002. i 2004. godine uzorku liječnika iz grada Zagreba, upućuju da liječnici u bolnicama prepoznaju nešto više stresora od izvan-bolničkih liječnika te da su liječnici u vojsci izloženi kvalitativno različitim stresorima (Knežević i sur, 2005).

Osim toga, zamijećena je i razlika u promjeni pokazatelja njihove radne sposobnosti ovisno o dobi i radnom mjestu. Za procjenjivanje radne sposobnosti korišten je Indeks radne sposobnosti- IRS (Work Ability Index-WAI), pokazatelj koji određuje radnu sposobnost prema točno određenim zahtjevima posla ispitanik obavlja. Određuje se pomoću Upitnika o indeksu radne sposobnosti, koji je standardizirani upitnik Finskog instituta za medicinu rada-Finish Institut for Occupational Health FIOH). U medicini rada se koristi 20-tak godina i ima dijagnostičku i prognostičku vrijednost. Djelatnici čiji su postignuti rezultati loši svakako zahtijevaju provođenje mjera kojima se njihova radna sposobnost treba prilagoditi njihovim radnim zadaćama; bilo osnaživanjem njihovih vlastitih

mogućnosti bilo smanjivanjem zahtjeva koje njihovo radno mjesto nosi (Yang, 2004; Duran, 2004; Costal, 2005). IRS je visoko prediktivan: zaposlenici koji imaju loš rezultat napuštaju posao u razdoblju od 5 godina bilo umirovljenjem ili promjenom radnog mjesta.

Rezultati istraživanja koje je provela Knežević i suradnici pokazali su da izvan-bolnički liječnici imaju očekivano postepeni pad indeksa radne sposobnosti ovisno o dobi, dok liječnici koji rade u bolnicama i kirurške su struke imaju pad indeksa radne sposobnosti u dobi od 30-40 godine, te ponovni porast u dobi od 40-50 godina (Varnai i sur, 2003; Knežević i sur, 2003; Knežević i sur, 2004).

Kako bi se moglo objektivizirati rezultate i donositi valjane zaključke, koji bi bili prikladni i za poduzimanje odgovarajućih mjera u pojedinoj radnoj cjelini, potrebno je imati odgovore od najmanje 55% zaposlenih, isti istraživači planiraju provesti istraživanje na većem uzorku.